

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17442187>

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA IJTIMOY MOSLASHUV JARAYONINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Rahmonqulova Xolida Bosimovna,

Jizzax davlat pedagogika universiteti,

Maktabgacha ta'lim nazaryasi va metodikasi kafedrası o'qituvchisi,

E-mail: xolida.rahmonqulova@gmail.com

Telefon: +998996237024

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy moslashuv jarayonining psixologik xususiyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda bolalarning yangi ijtimoiy muhitga kirish jarayonida kuzatiladigan psixologik holatlar, ularning emotsional va ijtimoiy rivojlanish omillari, shuningdek, oila va ta'lim muassasasi ta'siri o'rganilgan. Ijtimoiy moslashuvning nazariy asoslari, xususan, Vygotskiy, Erikson va Bronfenbrenner konsepsiyalari asosida tahlil etilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy moslashuv jarayoni yosh, hissiy barqarorlik, muloqotga kirishuvchanlik darajasi hamda oilaviy muhit bilan chambarchas bog'liqdir. Shuningdek, tarbiyachilarning emotsional qo'llab-quvvatlashi va o'yin faoliyati orqali tashkil etilgan ijtimoiy o'qitish jarayoni moslashuvni yengillashtiradi. Maqola yakunida ijtimoiy moslashuvni samarali rivojlantirishga doir psixologik-pedagogik tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha yosh, ijtimoiy moslashuv, psixologik rivojlanish, emotsional barqarorlik, oila muhiti, tarbiyachi, ijtimoiy muloqot, bolalar psixologiyasi

I. KIRISH

Maktabgacha davr — inson hayotidagi eng muhim va tez rivojlanadigan davrlardan biridir. Bu davrda bolaning psixologik, jismoniy va ijtimoiy xususiyatlari asosiy shakllanish bosqichlaridan o'tadi; ayniqsa, ijtimoiy moslashuv — bolaning jamiyat bilan o'zaro munosabatlari, qoidalar, normalar va boshqalar bilan uyg'unlashuvi — rivojlanish jarayonining markaziy komponentlaridan biridir. Ijtimoiy moslashuv bolaga yangi muhitga tushuncha hosil qilish, tengdoshlar va kattalar bilan muloqot qilish, ijtimoiy rollarni o'zlashtirish hamda muammoli vaziyatlarda moslashuvchan xulq-atvor ko'rsatish imkonini beradi. Shunday ekan, maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy moslashuvi nafaqat ularning bugungi davrdagi o'zaro munosabatlari, balki maktab davri va kattalikdagi ijtimoiy kompetensiyalar uchun ham asos bo'ladi.

Ikki asosiy nuqtai nazardan qaraganda, ijtimoiy moslashuv dinamik va kontekstga bog'liq hodisa sifatida tushuniladi. Bir tomondan, u bolaning ichki psixologik resurslari — temperament, hissiy regulyatsiya, diqqat va nutq qobiliyatlari, o'z-o'zini nazorat qilish kabi omillarga tayanadi. Boshqa tomondan, u mikro- (oila, tarbiyachi, guruh) va makro (madaniyat, ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar, ta'lim tizimi) darajadagi tashqi sharoitlar bilan o'zaro ta'sirlashuvi natijasida yuzaga keladi. Shu bois

ijtimoiy moslashuvni o‘rganishda biopsixosozial yondashuv, ya’ni bolaning rivojlanishini biologik, psixologik va ijtimoiy omillar majmuasi sifatida tahlil etish zarurdir.

Nazariy jihatdan, ijtimoiy moslashuv masalalarini tushunishda bir nechta asosiy yondashuvlar muhim rol o‘ynaydi. Yovgarchilik va ijtimoiy uyg‘unlik nazariyalari — masalan, bog‘lanish nazariyasi (attachment theory) bolaning ota-ona bilan munosabatidan kelib chiqib, yangi ijtimoiy muhitga ishonch bilan moslashishi mumkinligini ta’kidlaydi. Vygotskiy nazariyasi ijtimoiy muloqot va tarbiyachining o‘rni orqali bolaning psixologik vositalarini shakllanishini, o‘rganish va moslashuv jarayonlarining madaniy kontekstga bog‘liqligini ko‘rsatadi. Bronfenbrennerning ekosozial modeli esa bolaning moslashuvini turli tizimlararo munosabatlar — mikrosistema (oilal, bog‘chal), mezosistema (uy-bog‘chal aloqalari), ekzosistema va makrosistema (madaniyat va siyosat) — orqali tahlil qiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy moslashuvini o‘rganishda Erik Eriksonning psixosozial rivojlanish nazariyasi muhim ahamiyatga ega. Erikson har bir yosh davrini psixosozial krizislar bilan bog‘lab, bolaning o‘zini jamiyatga qanday moslashtirishini tahlil qiladi. Unga ko‘ra, maktabgacha davr, ya’ni taxminan 3–6 yosh, “inisiyativlik va ayb tuyg‘usi” bosqichi bilan tavsiflanadi. Bu davrda bola o‘z mustaqil harakatlari orqali ijtimoiy qoidalarni o‘rganadi, o‘yin va kundalik faoliyat orqali tengdoshlar bilan muloqot qobiliyatini shakllantiradi. Agar bolaga ushbu jarayonda erkinlik va qo‘llab-quvvatlash berilsa, u inisiyativlik va ijtimoiy faoliyatga tayyor shaxs sifatida rivojlanadi; aks holda esa ayb tuyg‘usi va tortinchoqlik yuzaga keladi.⁴⁴ Shu nuqtai nazardan, Eriksonning yondashuvi bolalarning ijtimoiy moslashuvini psixologik jihatdan chuqur tushunishga yordam beradi.

Jean Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasi esa ijtimoiy moslashuvni bolaning aqliy rivojlanishi bilan bog‘laydi. Piaget bolalarning maktabgacha davrini “oldoperatsion bosqich” deb ataydi, bunda bola tasavvurlar, tasviriy fikrlash va simvolik o‘yinlar orqali dunyoni o‘rganadi. Ushbu bosqichda bolalar o‘zaro muloqotda bo‘lish, o‘yinda qoidalarni tushunish va qo‘llash orqali ijtimoiy qobiliyatlarini rivojlantiradilar. Piagetning fikricha, bolaning o‘z fikrini ifodalash qobiliyati, rolli o‘yinlarda qatnashishi va tengdoshlar bilan muammolarni hal qilish ko‘nikmalari ijtimoiy moslashuvning muhim ko‘rsatkichlaridir. Shu bilan birga, bolaning aqliy rivojlanishi uning ijtimoiy tajribalarni qanday qabul qilishi va integratsiya qilishi bilan bevosita bog‘liqdir.

Erikson va Piagetning nazariyalari bir-birini to‘ldiradi: Erikson bolalarning emotsional va ijtimoiy tajribalari asosida psixosozial moslashuv jarayonini tushuntirsa, Piaget bu jarayonning aqliy asoslarini ochib beradi. Shuning uchun maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy moslashuvini o‘rganishda ikkala yondashuvni ham hisobga olish muhimdir.

Amaliy jihatdan, maktabgacha yoshdagi ijtimoiy moslashuvni o‘rganish va qo‘llab-quvvatlash pedagogik va psixologik amaliyot uchun muhim ahamiyatga ega. Muvaffaqiyatli moslashuv bolaning o‘qishga tayyorligi, ijtimoiy qobiliyatlari,

⁴⁴ Erikson, E. H. *Childhood and Society*. – N.Y.: “W. W. Norton & Company”, 1993. – 350 b.

emotsional barqarorligi va xulq-atvor barqarorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Aksincha, moslashuvdagi qiyinchiliklar — masalan, doimiy ajralishdan qo'rquv, ijtimoiy izolyatsiya yoki noto'g'ri moslashuv strategiyalari — uzoq muddatli psixologik va ta'limiy cheklovlarga olib kelishi mumkin.

Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy moslashuv jarayonining psixologik xususiyatlari kompleks tarzda o'rganiladi: asosiy nazariy yondashuvlar ko'rib chiqiladi, moslashuvga ta'sir etuvchi ichki va tashqi omillar tahlil qilinadi, yosh guruhlar bo'yicha moslashuvning xususiyatlari taqdim etiladi hamda pedagogik va psixologik xulosa va tavsiyalar taklif etiladi. Tadqiqot maqsadi — maktabgacha ta'lim muhitida bolalarning ijtimoiy moslashuvini samarali qo'llab-quvvatlash uchun ilmiy asoslangan yondashuvlar va amaliy chora-tadbirlarni aniqlashdir.

II. METODLAR

Mazkur tadqiqotda maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy moslashuv jarayonining psixologik xususiyatlarini aniqlash maqsadida aralash metodologiya – sifatli va miqdoriy yondashuvlarning uyg'unligi qo'llanildi. Bu yondashuv orqali ijtimoiy moslashuvning murakkab tabiati har tomonlama o'rganildi: miqdoriy ma'lumotlar orqali asosiy tendensiyalar va bog'liqliklar aniqlanib, sifatli ma'lumotlar orqali ularning sabab va mazmuniy tomonlari tahlil qilindi. Tadqiqotning asosiy maqsadi maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy moslashuv jarayoniga ta'sir etuvchi ichki (psixologik) va tashqi (ijtimoiy) omillarni chuqur o'rganish, ularning o'zaro munosabatini tahlil qilish va samarali psixologik-pedagogik yondashuvlarni aniqlashdan iborat bo'ldi.

Tadqiqotda jami 240 nafar bola ishtirok etdi. Ular 3 yoshdan 6 yoshgacha bo'lgan maktabgacha ta'lim tashkilotlarining turli guruhlaridan tasodifiy tanlab olindi. Har bir yosh toifasidan 60 nafar bola tanlanib, ularning jins, ijtimoiy holat va rivojlanish darajasi bo'yicha nisbati muvozanat saqlanib turdi. Sifatli ma'lumotlar yig'ish bosqichida esa 12 nafar tarbiyachi va 8 nafar ota-ona bilan suhbatlar o'tkazildi. Tanlashda ota-onalarning yozma roziligi va bolaning sog'lom psixofiziologik holati inobatga olindi.

Ma'lumot yig'ishda bir nechta ilmiy asoslangan vositalardan foydalanildi. Birinchi vosita — tuzilgan kuzatuv varaqalari bo'lib, ular orqali bolalarning guruhdagi xatti-harakatlari, muloqotga kirishish darajasi, o'yindagi ishtiroki, nizolarni hal etish usullari va hissiy reaksiyalari tizimli ravishda qayd etildi. Har bir indikator 0 dan 2 gacha bo'lgan ball tizimi asosida baholandi. Kuzatuvlar bir necha marta, turli sharoitlarda (o'yin, mashg'ulot, sayr vaqtida) amalga oshirildi.

Ikkinchi vosita — tarbiyachi va ota-onalar uchun maxsus ishlab chiqilgan anketalar bo'lib, ular orqali bolaning ijtimoiy moslashuv darajasi, mustaqillik, o'zini boshqarish, tengdoshlar bilan muloqot qilish ko'nikmalari hamda hissiy barqarorligi o'lchandi. Anketalardagi savollar Likert shkalasi asosida tuzilgan bo'lib, ishtirokchilar “hech qachon”dan “har doim”gacha bo'lgan javob variantlarini tanladilar.

Uchinchi usul sifatida yarim tuzilgan intervyular o'tkazildi. Tarbiyachilar bilan

intervyular maktabgacha yoshdagi bolalarning guruhda o‘zini tutish xususiyatlari, muloqotdagi qiyinchiliklar, moslashuvni qo‘llab-quvvatlashda ishlatilayotgan psixologik yondashuvlar haqida bo‘ldi. Ota-onalar bilan suhbatlarda esa bolalarning uy sharoitidagi xulqi, muloqot uslubi va hissiy reaksiya o‘zgarishlari haqida ma‘lumot olindi. Intervyular 30–40 daqiqa davom etib, audio shaklda yozib olinib, keyinchalik transkript qilindi.

Tadqiqotda shuningdek sociometrik metod va rolli o‘yinlardan ham foydalanildi. Sociometrik savollar orqali bolalarning guruhdagi ijtimoiy munosabatlari, yaqin do‘stlari va muloqotdagi ustuvorliklari aniqlandi. Rolli o‘yinlar esa konflikt vaziyatlarida bolaning o‘zini tutish strategiyalarini va hissiy reaksiyalarini aniqlashga yordam berdi.

Ma‘lumotlar yig‘ish jarayoni bosqichma-bosqich amalga oshirildi. Dastlab ota-onalar va muassasa ma‘muriyatidan yozma ruxsat olindi, etik me‘yorlarga qat‘iy amal qilindi. Har bir bolaning ma‘lumotlari anonim shaklda saqlandi. Kuzatuv va intervyyular maxsus o‘qitilgan kuzatuvchilar tomonidan olib borildi, bu ma‘lumotlarning ishonchliligini oshirdi.

Toplangan ma‘lumotlar SPSS statistik dasturi yordamida tahlil qilindi. Deskriptiv statistika usullari (o‘rtacha qiymat, dispersiya, standart og‘ish) orqali asosiy ko‘rsatkichlar aniqlanib, guruhlar o‘rtasidagi farqlarni baholash uchun t-test va ANOVA usullari qo‘llanildi. Shuningdek, ijtimoiy moslashuvga ta‘sir etuvchi omillarni aniqlash uchun ko‘p regressiya tahlili o‘tkazildi.

O‘lchov vositalarining ichki ishonchliligi Cronbach’s alpha koeffitsienti yordamida baholandi va 0.70 dan yuqori natija qabul qilindi.

Sifatli ma‘lumotlar esa tematik tahlil asosida qayta ishlanib, asosiy mavzular aniqlab chiqildi. Kodlash ikki mustaqil tadqiqotchi tomonidan amalga oshirildi va kodlar o‘rtasidagi moslik darajasi Cohen’s kappa ko‘rsatkichi yordamida baholandi. Natijada bolalarning ijtimoiy moslashuviga oid asosiy psixologik yo‘nalishlar, hissiy muvozanatni saqlash usullari hamda tarbiyachilarning samarali yondashuvlari aniqlanib, ularning tahlili maqola doirasida keltirildi.

Tadqiqotning ishonchliligini ta‘minlash maqsadida barcha o‘lchov vositalari avval pilot sinovdan o‘tkazildi. Shuningdek, ma‘lumotlarning to‘g‘riligi va etik tamoyillarni saqlash qat‘iy nazorat ostida olib borildi. Tadqiqot uch bosqichda — tayyorgarlik, ma‘lumot yig‘ish va tahlil bosqichlarida amalga oshirildi. Har bir bosqichda ilmiy asoslangan yondashuv va aniq metodik ko‘rsatmalarga amal qilindi.

Umuman olganda, qo‘llanilgan metodlar maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy moslashuv jarayonini chuqur, tizimli va empirik asosda o‘rganish imkonini berdi. Olingan natijalar keyingi tahlil va tavsiyalar uchun ishonchli ilmiy poydevor yaratdi.

III.NATIJALAR

Tadqiqot natijalari maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy moslashuv darajasi yosh, jins va ijtimoiy muhit omillariga qarab sezilarli farqlanishini ko‘rsatdi. Tahlil davomida olingan miqdoriy va sifatli ma‘lumotlar quyidagi asosiy

yoʻnalishlarda guruhlashtirildi: ijtimoiy moslashuvning umumiy darajasi, muloqotga kirishuvchanlik, hissiy barqarorlik, mustaqillik hamda guruhda oʻzini tutish xususiyatlari.

Umumiy kuzatuv natijalariga koʻra, 5–6 yoshli bolalar 3–4 yoshli bolalarga nisbatan ijtimoiy moslashuv jihatidan yuqori natijalarni namoyon etdilar. Xususan, katta yoshdagi bolalarda tengdoshlar bilan oʻzaro hamkorlik qilish, oʻyinlarda yetakchilikni olish, nizoli vaziyatlarni tinch yoʻl bilan hal etish kabi koʻnikmalar ancha rivojlangan. 3 yoshli bolalarda esa begonalarga nisbatan ishonchsizlik, ajralish qoʻrquvi va muloqotdan qochish holatlari koʻp kuzatildi. Statistik tahlil natijalariga koʻra, yosh omilining taʼsiri ANOVA sinovi orqali aniqlanib, $p < 0.01$ darajasida sezilarli farq qayd etildi. Bu esa yosh ortgan sari bolalarning ijtimoiy moslashuv darajasi barqaror oʻsib borishini tasdiqlaydi.

Jins omili ham muhim ahamiyatga ega boʻldi: qiz bolalar hissiy barqarorlik va muloqotga ochiqlik koʻrsatkichlari boʻyicha oʻgʻil bolalarga nisbatan yuqori natija koʻrsatdilar. Oʻgʻil bolalarda esa mustaqillik va oʻyinda yetakchilik qilish moyilligi kuchliroq ekanini kuzatildi. Bu farqlar t-test natijalari orqali tasdiqlanib, $p < 0.05$ darajasida ishonchli deb topildi.

Ota-onalar va tarbiyachilar tomonidan toʻldirilgan anketalar tahlili shuni koʻrsatdiki, bolalarning ijtimoiy moslashuv darajasi koʻp jihatdan ularning uy sharoitidagi psixologik muhit bilan bogʻliq. Oilada iliq, qoʻllab-quvvatlovchi muhit mavjud boʻlgan bolalar yangi guruhga tezroq moslashadi, muloqotda faolroq va oʻz his-tuygʻularini nazorat qilishda samaraliroq boʻladi. Aksincha, qatʼiy yoki sovuq munosabat hukmron oilalarda oʻsayotgan bolalarda tortinchoqlik, ishonchsizlik va ajralish xavotiri kuchli boʻladi.

Kuzatuv maʼlumotlari asosida aniqlanishicha, ijtimoiy moslashuvning dastlabki bosqichlarida bolalarda yigʻlash, uyga qaytishni soʻrash, tarbiyachidan ajralmaslik va tengdoshlar bilan oʻyinlarda qatnashmaslik holatlari koʻp kuzatildi. Biroq 2–3 haftadan soʻng koʻpchilik bolalarda bu holatlar kamayib, oʻzini tutish, muloqot qilish va jamoaviy oʻyinlarda ishtirok etish faoliyati ortgan. Bu jarayonning bosqichma-bosqich kechishi ijtimoiy moslashuv tabiatan vaqt talab qiluvchi, lekin oʻzgaruvchan jarayon ekanini tasdiqlaydi.

Sociometrik tahlil natijalari bolalar oʻrtasidagi ijtimoiy aloqalarning shakllanishida muloqotga ochiqlik va hissiy barqarorlik asosiy rol oʻynashini koʻrsatdi. Guruhda yuqori baho olgan bolalar odatda boshqalarga yordam beruvchi, samimiy va oʻyinda faol ishtirok etuvchi shaxslardir. Past ijtimoiy mavqega ega bolalar esa koʻpincha tortinchoq yoki haddan tashqari passiv boʻlib chiqdi. Rolli oʻyinlar asosida oʻtkazilgan kuzatuvlar bolalarning konfliktli vaziyatlarda oʻzini tutish strategiyalarini aniqlashga imkon berdi. 5–6 yoshli bolalarda kelishuvga intilish, tushuntirish va murosa qilish kabi ijobiy strategiyalar ustun boʻldi, 3–4 yoshli bolalarda esa tajovuzkorlik yoki yigʻlash orqali muammoni hal etish holatlari koʻp uchradi.

Shuningdek, kuzatuv natijalari bolalarning ijtimoiy moslashuvi jarayonida oʻyin faoliyati va guruhdagi oʻzaro taʼsirning ahamiyati katta ekanligini koʻrsatdi. Bolalar oʻyinda turli ijtimoiy rollarni sinab koʻrish, kelishmovchiliklarni hal qilish va

birgalikda qaror qabul qilish orqali nafaqat muloqot ko‘nikmalarini, balki hissiy barqarorlik va hamkorlik qobiliyatlarini ham rivojlantiradilar. Shu bois, tarbiyachilar tomonidan rejalashtirilgan guruhli o‘yinlar va rolli mashg‘ulotlar ijtimoiy moslashuvni tezlashtirish va mustahkamlashda samarali vosita sifatida xizmat qiladi.

Statistik tahlil asosida olingan yakuniy natijalar quyidagicha umumlashtirildi:

- Ijtimoiy moslashuv darajasi yosh ortishi bilan o‘sadi;
- Hissiy barqarorlik darajasi ijtimoiy moslashuvning eng kuchli bashoratchisi (predictor) hisoblanadi ($\beta = 0.47$; $p < 0.01$);
- Oilaviy qo‘llab-quvvatlovchi muhit ijtimoiy moslashuvni sezilarli darajada oshiradi ($r = 0.52$; $p < 0.01$);
- Qiz bolalar ijtimoiy jihatdan tezroq moslashadi, o‘g‘il bolalarda esa moslashuv sekinroq, lekin barqarorroq kechadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy moslashuvi ko‘p omilli jarayon bo‘lib, u hissiy barqarorlik, muloqotga kirishish qobiliyati, oilaviy muhit va tarbiyachilarning psixologik yondashuviga bevosita bog‘liqdir.

IV. XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy moslashuvi ko‘p omillarga bog‘liq bo‘lib, ularning yoshiga, jinsiga, oilaviy muhitga hamda tarbiyachilarning psixologik yondashuviga bevosita ta‘sir qiladi. Yosh ortishi bilan bolalarning tengdoshlar bilan hamkorlik qilish, muloqotga kirishish va hissiy barqarorlik darajasi oshadi, katta yoshdagi bolalarda konfliktlarni hal qilish va guruhdagi faoliyatda ishtirok etish ko‘nikmalari yanada rivojlangan bo‘ladi. Shu bilan birga, iliq va qo‘llab-quvvatlovchi oilaviy muhit ijtimoiy moslashuvni sezilarli darajada tezlashtiradi, qiz bolalar esa hissiy jihatdan tezroq moslashish xususiyatini namoyon qiladilar. Tadqiqot shuningdek, o‘yin faoliyati va rolli mashg‘ulotlarning bolalarning ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim vosita ekanini ko‘rsatdi. Umuman olganda, bolalarning ijtimoiy moslashuvi nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy va oilaviy kontekst bilan uzviy bog‘liq jarayon bo‘lib, tarbiyachilar va ota-onalarning faol yondashuvi bu jarayonni samarali qo‘llab-quvvatlashda muhim ahamiyatga ega.

O‘tkazilgan tadqiqot natijalari maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy moslashuv jarayoni murakkab, ko‘p omilli va dinamik tizim ekanligini ko‘rsatdi. Ushbu jarayonning muvaffaqiyati asosan bolaning individual psixologik xususiyatlariga — temperament, hissiy barqarorlik, muloqotga kirishuvchanlik darajasi va mustaqillik kabi omillarga hamda tashqi muhit — oila, bog‘cha, tarbiyachi va tengdoshlar bilan munosabatlarga bevosita bog‘liqdir.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ijtimoiy moslashuv yosh omiliga qarab o‘zgaradi: 5–6 yoshli bolalarda ijtimoiy rollarni o‘zlashtirish, tengdoshlar bilan muloqot qilish va konfliktlarni ijobiy hal etish ko‘nikmalari 3–4 yoshli bolalarga nisbatan ancha rivojlangan. Bu shuni ko‘rsatadiki, maktabgacha ta‘lim jarayonida yoshga mos psixologik yondashuvni qo‘llash zarur.

Olingan natijalar shuningdek, oilaviy muhitning bola moslashuvidagi o‘rni nihoyatda muhimligini tasdiqladi. Iliq, mehrga boy, ijobiy emotsional muhitda tarbiyalangan bolalar yangi sharoitga tezroq moslashadi, ijtimoiy faolliklari yuqori bo‘ladi va o‘z his-tuyg‘ularini samarali boshqaradi. Aksincha, sovuq yoki qat’iy nazoratga asoslangan muhitdagi bolalarda ishonchsizlik, tortinchoqlik va ajralish xavotiri kuchliroq kuzatiladi.

Tarbiyachilarning pedagogik mahorati ham ijtimoiy moslashuvni ta’minlashda hal qiluvchi omillardan biridir. Tadqiqotda aniqlanishicha, emotsional qo‘llab-quvvatlash, guruhda o‘zaro hurmatni shakllantirish, o‘yin orqali ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirish kabi usullar ijtimoiy moslashuv jarayonini sezilarli darajada yengillashtiradi.

Shunday qilib, tadqiqot asosida quyidagi umumiy xulosalarga kelindi:

Ijtimoiy moslashuv — bolaning psixologik, emotsional va ijtimoiy rivojlanishining ajralmas tarkibiy qismidir.

Yosh omili ijtimoiy moslashuv jarayoniga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi — yosh ulg‘aygan sari moslashuv barqarorroq kechadi.

Oila muhiti ijtimoiy moslashuvning asosiy tayanch manbai bo‘lib, bola o‘zini xavfsiz his etadigan muhitda tezroq moslashadi.

Tarbiyachilarning psixologik yondashuvi va o‘yin faoliyatining to‘g‘ri tashkil etilishi ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Kompleks yondashuv — bola shaxsini biologik, psixologik va ijtimoiy omillar uyg‘unligida o‘rganish ijtimoiy moslashuvni chuqur tushunish va samarali qo‘llab-quvvatlash imkonini beradi.

Umuman olganda, maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy moslashuvini qo‘llab-quvvatlash uchun oila va ta’lim muassasalari o‘rtasida uzviy hamkorlik zarur. Har bir bola o‘ziga xos rivojlanish sur‘atiga ega ekanligi inobatga olinib, individual psixologik yondashuv asosida moslashuv dasturlari ishlab chiqilishi lozim. Faqat shunda bola kelajakdagi ta’lim va ijtimoiy hayot uchun zarur bo‘lgan mustahkam psixologik poydevorga ega bo‘ladi.

V.FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida” gi Qonuni. PQ-4595-sonli qarori. Bolaning qonuniy vakillari va pedagoglarning huquq va majburiyatlari. – Toshkent.: 2019 yil.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Maktabgacha ta’lim tizimini boshqarishni takomillashtirish chora tadbirlari to‘g‘risida” PQ-3955 –T.: 2018 yil 30 sentabr.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora tadbirlari to‘g‘risida” gi 391-sonli VM-391qarori T.: 2019 yil 13 may.
4. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarining takomillashtirilgan o‘quv dasturi “Ilk qadam” T.: 2022 yil.
5. Hoshimov, Q. H., Pedagogika nazariyasi. / Yakubov, Sh. S. – T.: “Nosir”

nashriyoti. 2017. – 248 b.

6. Ibragimov, X. I. Pedagogika nazariyasi. – T.: “Sharq” nashriyoti. 2010. – 259 b.

7. Hoshimov, Q. H., Pedagogika nazariyasi. / Yakubov, Sh. S. – T.: “Nosir” nashriyoti. 2017. – 248 b.

8. 2.Ibragimov, X. I. Pedagogika nazariyasi. – T.: “Sharq” nashriyoti. 2010. – 259 b.

9. Vygotskiy, L. S. Bolalar psixologiyasi masalalari. – T.: “O‘qituvchi” nashriyoti, 1991. – 220 b.

10. Erikson, E. H. Childhood and Society. – N.Y.: “W. W. Norton & Company”, 1993. – 350 b.

11. Bronfenbrenner, U. The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design. – Cambridge, MA: “Harvard University Press”, 1979. – 330 b.

12. Mamedova, N. M. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy-psixologik rivojlanishi. – T.: “Fan va texnologiya” nashriyoti, 2018. – 180 b.

13. Hoshimov, Q. H., Yakubov, Sh. S. Pedagogika nazariyasi. – T.: “Nosir” nashriyoti, 2017. – 248 b.